07.00.01 “Історія України” / Л. І. Матюшко; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Львів, 2007. – 18 с. 29. З’їзд кооперативних робітників // Земля і воля. – 14 лютого 1932. – Ч. 7 (208). 30. Бардеза М. Як закладати сади та як господарювати в них / М. Бардеза // Нива. – 1933. – Т. 28. – Ч. 8. Серпень. – С. 304–307. 31. Соневицький Ю. Значіння культури садів і винограду / Ю. Соневицький // Нива. – 1935. – Ч. 4–5. Квітень-травень. 32. Господарсько-освітня праця в Стрийщині // Господарсько-кооперативний часопис. – Ч. 15. – 13 квітня 1930.

Роман Веприв, Игорь Гнып

ГРЕКО-КАТОЛИЧЕСКАЯ ЦЕРКОВЬ И ОРГАНИЗАЦИЯ ЕКОНОМИЧЕСКОЙ САМОЗАЩИТЫ УКРАИНСКОГО НАСЕЛЕНИЯ НА ТЕРИТОРИИ ВОСТОЧНОЙ ГАЛИЧИНЫ В МЕЖДУВОЕННОЕ ВРЕМЯ

В статье проанализировано участие Греко-католической церкви в формировании действенных форм экономической самоорганизации и самопомощи галицькому крестьянству, выработка собственной стратегии сосуществования с польскими властными структурами и другими национальными групами, которые проживали в Восточной Галичине.

Ключевые слова: Восточная Галичина, польская власть, Греко-католическая церков, аграрии, духовенство.

Roman Vepriv, Ihor Hnyp

GREEK CATHOLIC CHURCH AND UKRAINIAN PEOPLE ECONOMIC SELF-DEFENCE ORGANIZATION IN THE TERRITORUY OF THE EASTERN GALYCHYNA DURING INTERWAR PERIODS

The participation of the Greek Catholic Church in the process of creation of effective forms of economic self-defence and self-help of the Galician population in the political system of that time is analysed in the article. Policy definition of Ukrainians’ coexistence with Polish authoritative structures and other national groups that lived in that territory is also researched.

Key words: Eastern Galychyna, Polish authority, agrarians, Greek Catholic Church, the clergy.

УДК 94(477)

Ольга Мазурок

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ТА ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА “ПРОФОРУС” НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1921–1926 РР.

У статті проаналізовано низку архівних документів УКСРади західних земель України у Львові, пов’язаних з культурно-освітньої та видавничою діяльністю професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях в 1921–1926 рр.

Ключові слова: “Профорус”, культурно-освітня діяльність, видавнича діяльність, українське студентство, західноукраїнські землі.

Досліджена проблема є надзвичайно актуальною, оскільки дає змогу проаналізувати культурно-освітню та видавничу діяльність професійної організації українських студентів “Профорус”, шляхом аналізу звітів та друкованих органів з роботи культурно-освітнього референта та референта пропаганди та преси на західноукраїнських землях упродовж 1921–1926 рр.

Культурно-освітня та видавнича робота “Профоруса” була чи не найважливішою у праці українського студентства, адже саме за допомогою написання доповідей, організації вечорів, виступів, читалень та бібліотек студенти могли донести інформацію до пересічного громадянина.

Актуальність цієї проблеми і у тому, що друковані органи, які видавала редакція “Профорус”: “Наш шлях” та “Студентські вісті” поповнили якісно та кількісно періодичні видання українського студентства та забезпечили, хоча і не тривале, надходження коштів до головної каси “Профоруса”.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у публікації вперше зроблено спробу дослідження культурно-освітньої та видавничої діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях упродовж 1921–1926 рр. на основі аналізу раніше неопублікованих архівних матеріалів.

Мета статті – дослідити особливості культурно-освітньої та видавничої діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” на західноукраїнських землях в окреслений період.

Основні завдання наукової публікації обумовлені аналізом звітів культурно-освітнього референта і референта пропаганди та преси, статуту “Профоруса”, листування редакції з іншими видавництвами, друкованих органів інституції – журналів “Наш шлях” та “Студентські вісті”.

Певні аспекти досліджуваної проблеми уже проаналізовано науковцями, однак вони в основному стосуються загальних рис студентського життя на західноукраїнських землях у 20–30-х роках ХХ століття. Більш ширше про діяльність професійної організації українського студентства “Профорус” та про окремі напрямки її діяльності можна дізнатися у статтях О. Мазурок “Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” [1, с. 62–66], “Участь української професійної організації українського студентства “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921–1926 рр.” [2, с. 18–22].

Джерельну базу публікації складають архівні матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові (фонд 399) [3–12].

Аналізуючи історіографічні праці і джерельну базу наукової проблематики, приходимо до логічного висновку про те, що досліджувана тематика на сьогодні ще не стала об’єктом комплексного вивчення науковцями.

Основою професійної студентської організації “Профорус”, заснованої 1921 року на теренах західних земель України була українська молодь, в основному студенти та учні. Саме задоволення їх потреб було найвищої метою товариства. Для здійснення якої, Головна Рада “Профоруса” проводила широку діяльність, скеровану на різні сфери життя студентства: економічну, пропагандистську, організаційну та культурно-просвітницьку. Власне остання найбільш виражала інтереси студентства, оскільки стосувалися освіти та легалізації вищих навчальних закладів. Тому на засіданнях “Профоруса” ухвалено рішення ведення та контроль над культурно-просвітницькою діяльністю організації та її членів відповідальними будуть культурно-освітні референти, закріплені за кожним округом та повітом, а також при кожній студентські організації чи товаристві, що співпрацювали з Головною Радою. Крім референтів важливе значення у здійсненні культурно-освітньої праці відігравала спеціально створена культурна комісія, що діяла у Львові. Саме їй звітували про пророблену роботу кожен референт в повітовій студентській раді та окружній студентській раді [4, арк. 33].

Згідно зі статутом “Профорусу”, основна мета культурно-освітнього референта полягала у здійсненні та контролю за позашкільною освітою студентства, його культурно-освітньої праці між громадянами на терені свого округу [4, арк. 34]. Культурно-освітня праця молоді виявлялася у проведенні театральних вечорів, організації бібліотек та читалень, святкуванні Різдвяних та Великодніх свят, а також вечорниць та інших дійств.

Одним із найважливіших питань, які стояли перед українським студентством було питання відновлення та налагодження культурно-освітньої праці серед широкого загалу. “Політичне визволення не можливе без економічного та культурного піднесення, а оскільки перше не було компетенцією українського студентства, тому завданням молоді було здійснення культурно-просвітницької праці” [10, арк. 3].

Для здійснення культурно-освітньої роботи необхідні були відповідні кадри, тому Українська крайова студентська рада (УКСР) звернулася до усіх окружних студентських організацій з проханням виховання кадрів у межах своїх інституцій. Враховуючи той факт, що культурно-освітнє життя продовжувало своє існування в основному у Львові, завданням усіх окружних студентських рад (ОСР) та повітових студентських рад (ПСР) полягало у відновленні праці у провінціях [10, арк. 3]. Зокрема, планувалося в усіх округах організувати курси загальної освіти, до програми входили б: курси з природи (загальні відомості з астрономії та біології, ідеї еволюції в природі); курси з історії культури, релігії та мистецтва (праісторія, археологія, порівняльна історія релігійних вчень, історія світової та рідної літератури, історія мистецтва у найзагальніших рисах); курси загальних відомостей про мистецтво (економіка, соціологія). Відповідно здійснювати читання вище згаданих курсів мали б усі бажаючі вчителі середніх шкіл та гімназій, які мали володіти знаннями з цих галузей [10, арк. 4].

Особлива роль покладалася на студентів, які мали б зайнятися самоосвітою, організовувати гуртки, відчити та дискусії, відновлювати бібліотеки. Власне останнє стало одним із основних напрямків роботи студентства у провінціях, поза як під час Першої світової війни значна частина читалень та бібліотек були знищені, тому необхідно було в усіх провінціях відновити їх [10, арк. 4].

Важливою проблемою культурного розвитку виступало знання українськими студентами іноземних мов. Тому кожен студент упродовж року мав опанувати хоча б одну іноземну мову. Це у

свою чергу, забезпечувало йому можливість отримати дозвіл від УКСР на виїзд на навчання за кордон [10, арк. 4].

Для кращого та ефективнішого здійснення роботи культурно-освітніх референтів на з’їзді ширшої УКСР, що відбувався 27 вересня 1923 р. ухвалено рішення про створення додатково посади крайового освітнього референта для міста Львова і повіту, а також культурно-освітнього референта для північно-західних земель України. Наголошувалося на тому, що студентство мало стати основою культурно-освітніх акцій, організованих при студентських гуртках і “таким чином втягувати в них якомога більше громадян. Тому для успішного проведення такої акції потрібно щоби всі референти при Повітових Студентських Радах та УКСР зайнялися нею” [3, арк. 2].

Внаслідок таких розпоряджень Головної Ради “Профоруса” усі ОСР розпочали активну роботу серед громадян в культурно-освітній сфері, подаючи звіти зі своєї діяльності. Зокрема, у звіті Надвірнянської студентської секції до ОСР у Станіславові повідомлялося що упродовж 20 травня – 12 червня 1922 року студентами організовано та проведено шевченківські святкування за участю членів секції. Аналогічне свято проводилося у Делятині, а за ініціативи місто-голови концерт організували і у Микуличині [5, арк. 33]. Учасники студентських секцій Делятина та Надвірної згуртувалися для того, щоби об’їхати усі села повіту з такими концертами.

Враховуючи побажання Головної Ради “Профоруса”, члени студентської секції Надвірної провели у читальнях “Просвіти” заходи з прочитанням доповідей на теми: “Огляд минувшини західних земель України” (П. Микитин) та “Панщина” (Р. Збудовський). Подібні заходи на майбутнє планували організовувати щонеділі. Однак зазначена секція діяла нелегально, то проведення дійства подавалося як просвітницьке свято [6, арк. 33].

З липня 1921 року студентській секції Надвірної вдалося відкрити гімназійний курс навчання у повіті і приступити до відновлення читалень у селах. У ході акції відновлено читальні у селах: Гвізд, Перерісль, Волосів, Лосва та Пасічна [6, арк. 40]. На загальні збори читалень у названих місцевостях секція скерувала свого представника з доповіддю. Студентам Надвірної також вдалося провести декілька театралізованих вистав за ініціативи аматорського гуртка: “Не повелося”, “Зразковий муж” та “Перший голова ревкому”. Частину прибутків з проведених свят, 10 тис. марок польських, передано на потреби товариства “Українська академічна поміч” [6, арк. 40].

Для того, щоби УКСР стала справжнім осередком культурно-освітнього життя, необхідно було щоб кожна ПСР подала культурно-освітніх референтів, їх доповіді, у яких було б висвітлено проблеми культурного життя студентства, кількість та тематику проведених концертів, вечорів, організованих бібліотек та читалень та кількість студентів, які беруть активну участь в діяльності Наукового товариства ім. Т. Шевченка (НТШ) та “Просвіти” [3, арк.2]. Зі сфери самоосвіти необхідно було подати точну інформацію про інтенсивність праці членів у політично-суспільній освіті, виокремити навчання іноземними мовами, накреслити шляхи та способи самоосвіти та подати кількість студентів, які навчалися за кордоном [3, арк. 2].

Просвітня праця у сфері самоосвіти та вивченні іноземних мов українськими студентами була налагоджена на досить високому рівні, перед усім через, те що молодь була зацікавлена у цьому. Проте, студентство так і не усвідомлювало основну мету своєї діяльності. Дещо кращою була робота молоді, що були членами НТШ та “Просвіти” серед громадян. Зокрема, останні давали фахові курси з підготовки написання доповіді та його роль для студентства. Як результат цього, у грудні 1923 року студенти об’їздили села та повіти зачитували більше ніж 40 доповідей про українську високу школу (УВШ) [6, арк.1].

Слід відмітити той факт, що не усі студенти були зацікавлені в культурно-освітній діяльності “Профоруса” чи свого округу, тому на з’їзді ширшої ради видано повноваження до усіх ПСР про те, що усі студенти, які перебувають на навчанні у Львові і належать до УВШ і не беруть участі в культурно-освітніх установах з початком літнього семестру 1923/1924 років повинні стати активними учасниками [3, арк. 3].

Проте успішність роботи у сфері освіти та культури “Профоруса” значно гальмувалося постійною нестачею коштів для проведення акцій чи інших масових заходів, відсутністю преси і публікацій. З кінця 1923 року діяльність культурно-освітніх референтів дещо занепала: на з’їздах Головної Ради “Профоруса” фактично не подавалася інформація про стан та роботу студентства серед громадян. Усю надію покладали на самостійність українського студентства, однак і йому в той час було надзвичайно важко, адже значна частина молоді перебувала через масові арешти у польських в’язницях, а ті, що залишилися виїжджали на навчання за кордон. Так, наприклад, упродовж 1923–1924 рр. 50 українських студентів подали до Головної Ради “Профоруса” заяви з проханням виїзду на навчання за кордон [3, арк. 3].

Через масові польські переслідування, що особливо загострилися навесні 1924 року, робота культурно-освітніх референтів у повітах та округах практично занепала. Тому Головна Рада

“Профоруса” намагалася підтримати роботу. Так, прийнято рішення про об’єднання усього студентства щодо організації культурно-освітньої роботи. Однак внаслідок постійних затримок звітів студентів, праця так і не була налагоджена. Урешті-решт створено культурну комісію у Львові, яка провела 8 засідань, підготувавши плани та проекти з покращення і проведення культурно-освітньої праці. Комісія діяла упродовж 12 березня – 27 листопада 1924 р. Згідно з протоколом засідання культурно-освітньої комісії, основними питаннями, які були винесені на нарадах полягали в організації культурно-освітньої комісії, її структурі та виборі членів [7, арк. 2].

На засіданнях були присутні представники усіх студентських громад, голова комісії, секретар та чотири заступники. Було визначено три основних напрямки роботи комісії: самоосвітній, загальноосвітній та культурний. Загальноосвітній у свою чергу включав освіту у місті та повіті Львова. Саме Львів представляв собою центр усього студентського життя, було обрано ще декілька підкомісій: підкомісія самоосвіти, краєзнавча освіта та освіта для міста і повіту Львова. До складу цих підкомісії входили представники студентських громад, зв’язкові студентських секцій при культурно-освітніх громадських установах [7, арк. 4].

В результаті засідань складені списки студентів, які здійснювали навчання іноземними мовами: англійською – 30 слухачів та французькою – 3 слухачів на зимовий семестр. Також організовано 15 відчитів з доповідями, створено курси для неграмотних, що налічували більше 20 слухачів і проводилися тричі на тиждень, по три години [4, арк. 4]. Таким чином, це дало змогу дещо покращити та налагодити роботу культурно-освітнього напрямку діяльності “Профоруса”.

Проблеми, що стосувалися культурно-освітньої сфери “Профоруса” активно обговорювалися майже на усіх з’їздах Головної Ради. Так, 7 серпня 1924 р. відбулося засідання “Профоруса” в Празі, на якому підняті проблеми культури та освіти. Ухвалено, що студентство мало особливу увагу приділити вивченню іноземних мов: англійської та французької та сприяти заходам, пов’язаних із УВШ у Львові [11, арк. 8]. Необхідними кроками вважали підготовку середньошкільної молоді для вступу на навчання до УВШ, оскільки, згідно зі статистичними даними, саме такого віку студентів найбільше вступало до польських шкіл. Особливо складно було виконати резолюції “Профоруса” із бойкоту тих студентів, що навчалися у польських школах та подати списки з їх анкетами [11, арк. 8].

Не менш важливу роль у житті та діяльності професійної організації українського студентства “Профорус” відігравала видавнича справа, згідно зі статутом товариства, якою мав керувати референт пропаганди та преси. Зокрема, до його компетенції належало редагування видавничого органу УКСР та проведення пропагандистської акції на користь УВШ серед населення регіону та за кордоном [5, арк.35]. Слід відмітити, що діяльність референта пропаганди та преси тісно переплiталася із культурно-освітньою роботою організації, оскільки скеровувалася на забезпечення просвітницької діяльності “Профоруса”.

Для здійснення повноцінної видавничої справи, УКСР у Львові, починаючи з 1922 року, видавала окремий друкований орган “Наш шлях”, який виходив першого та п’ятнадцятого числа кожного місяця і мав “передаватися з рук до рук, від хати до хати” [9, арк. 2]. Журнал в основному містив статті, у яких розповідалося про життя та діяльність студентів, УКСР та “Профоруса”, зокрема. “Наш шлях” публікував доповіді, прийняті резолюції, статути, відозви, тощо. Так, зокрема у першому примірнику надруковано статут організації “Центральної допомоги українському студентству” (ЦЕДУС), статтю під назвою “Чи існує питання “Що дальше?”, що стосувалася організації українського університету, списки студенів, які перебували на навчанні за кордоном, а також подані зразки заяв та анкет бажаючих навчатися в УВШ [9, арк.2].

Журнал “Наш шлях” УКСР активно розповсюджувала між іншими редакціями та видавництвами товариств у західноукраїнських землях та за кордоном. Про це, зокрема, свідчить низка листів, надісланих від УКСР до інших організації. Так, наприклад, у листі від 1 грудня 1922 року, надісланому В. Цеглинському в Нью-Йорку чітко вказано, що УКСР передала два примірники журналу “Наш шлях” та резолюцію про прохання щодо проведення збору коштів для боротьби за український університет [12, арк. 1, 12].

Аналогічні листи з примірниками журналу 14 лютого 1923 року отримала редакція “Нового життя” у Вільно з додатковим проханням налагодити роботу у встановленні зв’язків “Профоруса” з білоруським студентством [12, арк. 4].

У квітні 1923 року УКСР відіслала десять примірників журналу громаді українських студентів-емігрантів у Варшаві, наголошуючи на тому, що кошти, передані за журнал, будуть використані на користь організації, а 30 % від прибутку отримає вказана громада. За надіслані публікації “Профорус” отримав 20 злотих за примірники [12, арк. 8].

Доволі тісну співпрацю редакція “Профоруса” проводила із чеською пресою. Так не рідко у чеських газетах та журналах публікувалися статті, у яких йшлося про становище українського

студентства, а особливо активізації боротьби за український університет. Зокрема, у 1922 році на сторінках газети “Чеський свєт” опубліковано інформацію про стан українського університету: “Наші побратими українці живуть в тяжких народних і політичних змаганнях з поляками, здається що гіршими ніж доводилося переживати нам перебуваючи під австрійською владою. Відвічний політичний українсько-польських антагонізм виступив з подвійною силою, а ці українські верстви, які примушені жити під польською владою випили вже чашу жовчі до дна. Видно це в усіх ділянках життя в тому числі в культурі. Українське шкільництво в Польщі терпить через те що немає ні середніх, ні високих шкіл. В Львові діє Український Університет, який організували українці самостійно, бо польська влада заборонила його легально. Університетські виклади відбуваються в магазинах, домівках заможних горожан” [10, арк.6]. Звідси можна простежити той факт, що за допомогою преси та обміну студентськими журналами та часописами, постійно поступала інформація за кордоном про становище УВШ, українського студентства і організації “Профорус” взагалі.

Розповсюдження журналу активно проводилося і між місцевими редакціями. У липня 1923 року УКСР з листом звернулася до редакції газети “Діло” у Львові з проханням розповсюдження журналу “Наш шлях” серед студентства та подальшої видавничої співпраці [10, арк.6]. Тим не менше, видавнича діяльність “Профоруса” не приносила бажаних позитивних результатів і це пов’язувалося із неналагодженою роботою референтури пропаганди та преси, яка після її обрання, так і не реалізувала конкретної програми дій.

Черговий з’їзд УКСР, що відбувся 14 жовтня 1922 р., основним своїм завданням визначив прийняття програми дій для референтури пропаганди та преси, а також обрання референта пропаганди та преси [9, арк. 10]. На цьому з’їзді обрано референта пропаганди та преси, однак самої програми дій не визначено. Таким чином, у своїй діяльності референт керувався самостійно, враховуючи певні вказівки та пропозиції “Профоруса”. Однак це не забезпечило повноцінної роботи референтури, а навпаки загальмувало процес видавництва.

На другому засіданні УКСР, що відбулося 8 грудня 1922 року побіжно обговорювалися питання діяльності референтів у тому числі й референта пропаганди та преси. Зокрема, референт мав опікуватися видавництвом друкованого органу, характер якого мала б визначити видавнича комісія у складі культурно-освітнього та університетського референтів [9, арк. 10]. Враховуючи той факт, що комісія так і не була скликана, а отже, не було визначено змісту друкованого органу, який планували видавати, референт подав у відставку. Натомість УКСР призначила нового референта пропаганди та преси та доручила організаційному референтові скерувати до нього помічника.

27 грудня 1922 р. референт на черговому з’їзду УКСР, так і не дочекавшись проекту видавничої комісії, самостійно оголосив назву та основні рубрики друкованого органу. Так, зокрема, референтура пропаганди та преси видавала журнал “Студентські вісті”, який виходив нелегально двічі на місяць і носив професійний характер [9, арк. 11]. На підставі таких рішень, уже з 1 січня 1923 р., розпочалася активна робота референта пропаганди та преси.

Перша частина “Студентських вістів” вийшла друком 13 лютого 1923 р. у кількості 222 примірники і була розіслана до усіх ПСР та принесла у головну касу “Профоруса” прибуток на суму 1 тис. марок польських (далі – м.п.), враховуючи той факт, що майже 78 тис. м.п. “Профорус” планував отримати за надіслані примірники журналу [9, арк.11].

Опубліковуючи журнал “Студентські вісті”, редакція вважала, що він поповнить студентські часописи та виконуватиме важливе завдання – підтримуватиме та виражатиме ідеологію українського студентства. Враховуючи той факт, що український студентський часопис мав свою багатовікову традицію та історію розквіту, однак існувало чимало розчарувань, оскільки значна частина публікацій після випуску декількох номерів переставали друкуватися чи то за відсутності коштів, чи то з політичних міркувань. Так, зокрема, усім журналам студентства, починаючи від “Молодої України” і закінчуючи “Нашим шляхом” було притаманне переважання політично-суспільного характеру, що тривало аж до 1917 року [10, арк. 1].

Після закінчення Першої світової війни відбулися певні зміни у політично-суспільних поглядах українського студентства, і тоді більшою мірою домінували поступово-демократичні та національні принципи. З часом ідеологічні погляди між студентством загострилися до такої міри, що виключали можливість будь-якої співпраці між організаціями. Значний вплив на подальший розвиток ситуації мав і той факт, що студенти-соціалісти у березні 1921 року вийшли з Головної Ради УКСР і приєдналися тільки в 1922 році, поставивши умову, що організація та усі її друковані органи, матимуть суто професійний характер [10, арк. 2]. У такій ситуації видавати друкований орган не було сенсу, адже думки багатьох студентів, через належність до різних організацій та партій, не були скеровані в одне русло.

Метою журналу “Студентські вісті” було намагання знайти спільний консенсус між українською молоддю. Однак редакція чітко вказувала на те, що часопис матиме лише професійний характер і виступатиме як аполітичний орган. Це вдалося пов’язати з двома причинами: по-перше, досвід попередніх років свідчив, що існування українських студентських часописів з політично-суспільним характером не призводив до позитивних зрушень, а навпаки загострював конфлікти між студентством на основі політичних уподобань та принципів; по-друге, “Профорус” задекларував себе як аполітичне, професійне об’єднання, метою якого було задоволення потреб студентства та об’єднання всіє молоді у єдину силу для боротьби за УВШ [4, арк. 32].

У першій частині журналу “Студентські вісті” окреслено завдання редакції: “Редакція ставить собі завданням зробити з часопису безсторонній, професійний орган молоді, зберігаючи його аполітичність. Ми переконанні, що об’єднання українського студентства можливе лише в неполітичній, професійній студентській організації, а коли таке об’єднання вже прийшло, то ми будемо намагатися закріпити його через спільні культурно-освітні та організаційно-станові інтереси всіх українських студентів без різниці їх ідеологічних переконань” [10, арк. 2].

Тим не менше часопис “Студентські вісті” виступав як нелегальний друкований орган, а отже кошти на його публікацію практично не надходили. Тому редакція залучала студентство до активної моральної та матеріальної підтримки для того, щоб продовжити існування часопису. Причиною того, що журнал з самого заснування вважали нелегальним, був постійний тиск з боку польської влади, оскільки значна частина статей, які друкувалися у часописі стосувалися важливих питань, пов’язаних із становищем українського народу і не отримала схвальної оцінки польської цензури [10, арк.2].

Після опублікування першої частини “Студентських вістей” референт виїхав за кордон, тому редакцією та подальшим виданням журналу зайнялися інші особи. Внаслідок чого друга та третя частини журналу вийшли друком у 283 примірники у березні 1923 року. З них 194 примірники у Львові, 60 взагалі не було продано, решту були розіслані в інші організації. Таким чином, за другу та третю частину “Студентських вістей” “Профорус” отримав близько 34 тис. м.п. [9, арк.11].

Однак програми діяльності референтури та преси так і не визначили, що негативно впливало на хід видавничої справи. 13 березня 1923 року на засіданні УКСР прийнято тимчасову програму для налагодження роботи бюро преси: обрано нового референта пропаганди та преси та створено видавничу комісію, яка мала зайнятися опублікуванням книги В. Мудрого, що згодом вийшла тиражем у 5000 примірників [9, арк. 13].

Роботу референтури пропаганди та преси навесні 1923 року перервали Великодні святкування, хоча тільки у Львові, так як в інших діяльність бюро преси продовжувалася. Після святкувань УКСР видала резолюцію, у якій зазначалося, що існування нелегального друкованого органу “Студентські вісті” не має сенсу, оскільки журнал є збитковим і не є популярним між студентами [9, арк.13]. На цьому діяльність бюро преси завершилася.

Таким чином, діяльність референтури пропаганди та преси обмежилася лише видавництвом трьох частин журналу “Студентські вістей”, опублікуванням книги В. Мудрого та підготовкою програми діяльності, яка б могла ефективно працювати за умови сталого референта пропаганди та преси та залучення більшої кількості осіб до видавничої сфери. Референт пропаганди та преси дійсно намагався усіма способами налагодити роботу видавництва, однак УКСР з самого початку не приділяла належної уваги пресі, що негативно впливало на роботу референтури. Референт пропаганди та преси звернувся з проханням до ширшої української крайової студентської ради (ШУКСР) про надання допомоги у видавництві легального друкованого органу [9, арк. 13].

Про конкретнішу роботу референтури пропаганди та преси можемо дізнатися, проаналізувавши протоколи засідань ШУКСР, у яких подано звіти з діяльності відповідного референта. Так, зокрема, на черговому засіданні ШУКСР, яке відбулося 15 травня 1923 року за участі дев’яти ОСР: Коломиї, Львова, Сокаля, Тернополя, Перемишля, Підгаєць, Станіславова, Стрия та Чорткова, а також делегатів від фахових студентських установ: “Медична громада”, “Філософічна громада”, товариства техніків “Основа” визначено, що робота референта пропаганди та преси на цьому етапі не принесла позитивних результатів, це пов’язано з тим, що так і не було створено окрему комісію пропаганди та преси, яка б мала зайнятися видавництвом легального друкованого органу “Профоруса”, а також з тим, що досі не обрано конкретну людину на посаду референта пропаганди та преси [8, арк.1,].

На ІІІ з’їзді УКСР 27 вересня 1923 року зазначено на певному покращенні роботи референта пропаганди та преси. Зокрема, обговорювалися питання проведення пропаганди УВШ під час зимових канікулах українськими студентами серед населення західноукраїнських земель. Власне ідею та спосіб проведення такої акції запропонував референт пропаганди та преси, наголошуючи на наступних завдання пропаганди: об’єднання якомога більшої кількості прихильників УВШ серед

інтелігенції, міщанства, робітників та селян; створення комітету прихильників УВШ серед старшого громадянства та молоді середніх шкіл; поширення та використання ідеї заснування українського університету за кордоном для залучення підтримки УВШ на еміграції [3, арк. 2].

Засобами, якими мала б бути здійснена ця акція стали доповіді студентів серед широкого загалу, видавництво брошур, летючок, відозв, що підтримували ідеологію “Профоруса” та окремі бесіди студентів з впливовими та видатними місцевими особами [3, арк.3].

Проте, починаючи з кінця 1923 і початку 1924 року робота референтури пропаганди та преси суттєво занепала, це викликано посиленням арештів та переслідувань з боку польської влади. Польська поліція проводила масові обшуки серед учасників “Профоруса”, а особливу увагу звертала на документи та друковані органи, у яких шукала інформацію для звинувачень проти українського студентства. Поступово товариство обмежилося лише діяльністю у Львові і тільки декількома референтами: економічним, організаційним та університетським. Тим не менше, слід відмітити, що робота культурно-освітньої референтури та видавничої справи відіграла важливу роль у житті та діяльності “Профоруса”. Адже за допомогою друкованого слова, виступів, рефератів, до широкого загалу доносилася інформація про становище УВШ, українського студентства, про мету організації та напрямки її діяльності. Хоча редакція Профоруса обмежилася лише незначною кількістю часописів: “Наш шлях” та “Студентські вісті”, усе ж таки публікація цих журналів дала змогу отримати певні матеріальні кошти, скеровані на забезпечення потреб студентства, встановити зв’язки з іншими закордонними організаціями та заручитися їх підтримкою у веденні боротьби за організацію українського університету.

Список використаних джерел

1. Мазурок О. Особливості структурної організації української студентської професійної організації “Профорус” / О. Мазурок // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Вип. 2. – С. 62–66. 2. Мазурок О. Участь української професійної організації українського студентства “Профорус” у покращенні матеріального становища студентства на західних землях України в 1921 – 1926 рр.” / О. Мазурок // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 18–22. 3. Центральний державний історичний архів України в м. Львові (ЦДІАЛ України) ф. 399, оп. 1. спр. 5, арк. 53. 4. ЦДІАЛ України, ф. 399, оп. 1, спр. 19, арк. 41. 5. Там само, спр. 36, арк. 56. 6. Там само, спр. 55, арк. 68. 7. Там само, спр. 70, арк. 45. 8. Там само, спр. 95, арк. 6. 9. Там само, спр. 124, арк. 34. 10. Там само, спр. 125, арк. 28. 11. Там само, спр. 134, арк. 89. 12. Там само, спр. 149, арк. 12.

Ольга Мазурок

КУЛЬТУРНАЯ И ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ УКРАИНСКИХ СТУДЕНТОВ “ПРОФОРУС” НА ЗЕМЛЯХ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ В 1921–1926 ГГ.

У статье проанализировано ряд архивных документов УКСР Западной Украины, связанных с культурной и издательской деятельностью профессиональной организации украинских студентов “Профорус” на землях Западной Украины в 1921–1926 гг.

Ключевые слова: “Профорус”, культурная деятельность, издательская деятельность, украинское студенчество, западные земли Украины.

Olga Mazurok

THE CULTURAL AND PRESS ACTIVITIES OF UKRAINION STUDENTS UNION “PROFORUS” DURING 1921–1926

The articles deals with the analysis of archive documents connected with the cultural and press activities of of Ukrainion students union “Proforus” during 1921–1926.

Key words: “Proforus”, cultural activities, press activities, Ukrainian students, West Ukraine.